

Poremećaji self koncepta kod mladih odraslih osoba izloženih psihološkoj traumatizaciji kao fokusi psihoterapijske intervencije

Ana G. Faustova*, Margarita O. Safronova

Katedra za kliničku psihologiju, Fakultet za kliničku psihologiju,
Državni medicinski univerzitet u Rjazanju „I. P. Pavlov“, Rjazanj, Rusija.

Primljeno: 3. decembra 2025.
Prihvaćeno: 22. januara 2026.
Objavljeno: 1. marta 2026.

Za citiranje: Faustova AG, Safronova MO. Poremećaji self koncepta kod mladih odraslih osoba izloženih psihološkoj traumatizaciji kao fokusi psihoterapijske intervencije. *Psychotherapy Science Today*. 2(2):52-59. <https://doi.org/10.64435/koxw9115>

© Author(s), CC BY-NC 4.0

Apstrakt

Cilj: Ovo pilot istraživanje imalo je za cilj da identifikuje poremećaje self koncepta kod mladih odraslih osoba izloženih psihološkoj traumi, kako bi se definisali potencijalni fokusi psihoterapijskih intervencija usmerenih na korekciju funkcionisanja ličnosti.

Metod: Uzorak je obuhvatio 51 osobu starosti od 18 do 23 godine, prosečna starost ispitanika je bila $19,255 \pm 1,214$ godina, ukupno 28 devojaka i 23 mladića. Kriterijum diferencijacije bili su rezultati *Upitnika o životnim iskustvima (Life Experiences Questionnaire, LEQ)*: eksperimentalna grupa je obuhvatala 22 osobe koje su bile izložene psihološkoj traumi različitog porekla (prirodne katastrofe, porodično nasilje, saobraćajne nesreće, pljačke); kontrolna grupa je obuhvatala 29 osoba bez iskustva psihološke traume. Korišćeni su sledeći merni instrumenti: *Skala jasnoće self koncepta (Self-concept Clarity Scale, SCCS)*; *Upitnik za procenu varijabilnosti slike o sebi*; klasična verzija upitnika Dembo i Rubinštajn *Samoprocena*; *Višedimenzionalni upitnik o samopouzdanju (VUS)*; *Upitnik o stilu samoregulacije ponašanja (SSP)*. Za matematičku i statističku obradu podataka korišćeni su Mann-Whitney U-test i Spirmanova korelacija rangova.

Rezultati: Nivo jasnoće self koncepta kod mladih odraslih osoba izloženih psihološkoj traumatizaciji značajno je niži u poređenju sa osobama koje nisu doživele psihotraumu, a otkrivena je i nediferencirana varijabilnost slike o sebi. Eksperimentalni uzorak odlikuje umereno formiran self koncept, relativna konzistentnost njegovih komponenti i njihova stabilnost tokom vremena. Ispitanici takođe pokazuju srednji ili nizak ukupni nivo samoregulacije, što može ukazivati na negativan uticaj psihološke traume na mehanizme samoregulacije. Polovinu ispitanika u eksperimentalnom uzorku karakteriše izražen osećaj „za sebe“, što ukazuje na njihovu sposobnost da se odupru negativnim uticajima i održe pozitivan stav prema sebi. Druga polovina doživljava suprotan osećaj — „protiv sebe“. To može biti posledica činjenice da su se susreli sa ozbiljnijim psihološkim traumama, koje u njima bude negativne emocije i sumnje u sopstvenu vrednost.

Zaključci: Formiranje i jačanje pozitivne slike o sebi, postizanje veće jasnoće self koncepta i treniranje veština samoregulacije čine važne komponente u psihoterapijskom radu sa posledicama traumatskih događaja.

Ključne reči: self koncept, mlado odraslo doba, fokusi psihokorekcije, psihološka traumatizacija.

Uvod

U savremenom društvu, ljudi svih uzrasta često se susreću sa značajnim brojem faktora koji mogu izazvati psihološku traumu. Prema podacima Svetske zdravstvene organizacije (SZO), više od 70% ljudi je bar jednom u životu doživelo traumatski događaj kao što su fizičko ili psihološko nasilje, gubitak vo-

ljenih, prirodne katastrofe, nesreće i teroristički napadi [1, 2]. Izloženost traumatskim događajima ima ozbiljne posledice po mentalno zdravlje, posebno kod mladih odraslih osoba čija se ličnost aktivno razvija [3–5]. Mladost je kritičan period u kojem osoba razvija sistem osnovnih životnih prioriteta i vrednosti,

* Korespondentni autor, e-mail: anne.faustova@gmail.com.

prilagođava i usavršava kognitivne šeme u vezi sa sobom, drugima i svetom u celini, što je čini ranjivom na negativne posledice traumatskih događaja [6, 7].

Prema podacima SZO, do 70% ljudi starosti 18–23 godine bar jednom u životu doživelo je traumatski događaj, uključujući nasilje, gubitak voljenih, prirodne katastrofe ili društvene sukobe [1, 8]. Među mladima uzrasta od 18 do 23 godine, posttraumatski stresni poremećaj (PTSP) se dijagnostikuje kod 7–8% osoba izloženih traumatizaciji [2, 9, 10]. U ovoj starosnoj grupi, žene imaju dvostruko veću verovatnoću da razviju PTSP nego muškarci, što je prvenstveno posledica veće verovatnoće izloženosti seksualnom nasilju i socijalnoj diskriminaciji [11].

Posledice psihološke traume mogu biti različite: 18% mladih odraslih osoba sa traumatskim iskustvima razvija depresiju [11–14]. Do 15% mladih sa teškim posttraumatskim iskustvima prijavljuje suicidalne namere [8, 12, 15]. Istraživanje karakteristika self koncepta kod mladih odraslih osoba koje su doživele psihološku traumu ima važne teorijske i praktične implikacije. S jedne strane, omogućava dublje razumevanje mehanizama pomoću kojih se self koncept formira i transformiše pod uticajem traumatskih iskustava. S druge strane, rezultati takvih istraživanja mogu se koristiti za razvoj programa kliničkih psiholoških intervencija usmerenih na obnavljanje pozitivne slike o sebi, jačanje samopouzdanja i unapređivanje subjektivnog blagostanja [16–19]. Blagovremene psihoterapijske intervencije kod mladih odraslih osoba izloženih psihološkoj traumatizaciji mogu sprečiti razvoj hroničnih mentalnih poremećaja i podstaći uspešnu socijalnu adaptaciju.

Proučavanje uticaja traumatskih događaja na self koncept može omogućiti razvoj psiholoških i preventivnih mera usmerenih na proaktivno jačanje psihološke rezilijentnosti u mladoj populaciji. Razvijanje emocionalnih i bihejvioralnih veština samoregulacije, podsticanje otpornosti na stres i fokusiranje na socijalnu podršku važne su komponente takvih programa [7, 19, 20]. Stoga je istraživanje osobina self koncepta kod mladih koji su doživeli psihološku traumu od posebnog značaja. Ono pomaže ne samo u razumevanju prirode promena ličnosti do kojih dolazi pod uticajem traumatskih iskustava, već i u razvoju efikasnih metoda psihološke pomoći i podrške. S obzirom na sve veći broj kriza i traumatskih događaja u savremenom svetu, ova oblast istraživanja postaje sve važnija, utičući na unapređenje kvaliteta života i mentalnog zdravlja mladih.

Metod

Sprovedeno je empirijsko istraživanje poremećaja self koncepta kod mladih odraslih osoba izloženih psihološkoj traumi kako bi se odredile optimalne

mete za psihoterapijsku intervenciju usmerenu na korekciju funkcionisanja ličnosti.

Kao objekat istraživanja odabran je self koncept. Predmet istraživanja bile su devijacije u funkcionisanju self koncepta kod mladih odraslih osoba koje su bile izložene psihološkoj traumi.

Cilj istraživanja je identifikovanje poremećaja self koncepta kod mladih odraslih osoba izloženih psihološkoj traumi, kako bi se odredili potencijalni fokusi psihoterapijskih intervencija usmerenih na korekciju funkcionisanja ličnosti.

Hipoteze istraživanja:

1. Self koncept mladih odraslih osoba izloženih psihološkoj traumi nema unutrašnju konzistentnost i stabilnost i karakteriše ga distimična, disforična i maladaptivna varijabilnost slike o sebi.
2. Samoregulacija kod mladih odraslih osoba sa iskustvom psihološke traume je slabo razvijena.
3. Odnos prema sebi kod mladih odraslih osoba izloženih psihološkoj traumi odlikuje se niskim nivoom samopoštovanja i samorazumevanja, nedovoljnom samonaklonošću i samoprihvatanjem, u kombinaciji sa izraženom sklonošću ka samookrivljanju.

U istraživanju su korišćeni sledeći standardizovani psihodijagnostički instrumenti:

- *Upitnik o životnim iskustvima* (Life Experience Questionnaire, LEQ), koji su konstruisali Dž. Norbek i I. Sarason, a adaptirala N.V. Tarabrina.
- *Skala jasnoće self koncepta* (Self-Concept Clarity Scale, SCCS), koju su adaptirali V.V. Vdovenko i S.A. Ščebetenko.
- *Upitnik za procenu varijabilnosti slike o sebi* koji je konstruisao V. Bojko.
- Klasična verzija upitnika Dembo i Rubinštajn *Samoprocena*.
- *Višedimenzionalni upitnik o samopouzdanju* (VUS) koji su konstruisali V.V. Stolin i S.I. Pantilejev.
- *Upitnik o stilu samoregulacije ponašanja* (SSP) koji je konstruisala V.I. Morosanova.

Za matematičku i statističku analizu empirijskih podataka korišćeni su Mann-Whitney U-test i Spirmanova korelacija rangova.

Ukupni uzorak činio je 51 učesnik: 28 devojaka i 23 mladića. Prosečna starost bila je $19,255 \pm 1,214$ godina. Rezultati Upitnika o životnim iskustvima (LEQ) korišćeni su kao kriterijum za diferenciranje:

- *eksperimentalna grupa* se sastojala od 22 osobe koje su doživele psihološku traumu različitog porekla (prirodne katastrofe, porodično nasilje, saobraćajne nezgode i oružane pljačke);

- kontrolna grupa se sastojala od 29 osoba bez istorije psihološke traume.

Eksperimentalni i kontrolni uzorak bili su uporedivi u pogledu sociodemografskih karakteristika.

Kriterijumi isključivanja iz uzorka bili su:

- traumatska povreda mozga;
- hronične cerebrovaskularne bolesti;
- istorija neuroinfekcija;
- tumori mozga različite etiologije;
- dijabetes tip 2;
- bolesti štitne žlezde;
- hronična avitaminoza;
- zloupotreba alkohola i psihoaktivnih supstanci;
- dijagnostikovani mentalni poremećaji.

Program empirijskog istraživanja odobren je na sednici Lokalnog etičkog komiteta Federalne državne budžetske obrazovne ustanove visokog obrazovanja Državnog medicinskog univerziteta u Rjazanju pri Ministarstvu zdravlja Rusije (zapisnik od 28. avgusta 2024. godine). Etički principi organizovanja i sprovođenja psiholoških istraživanja, uključujući

dobrovoljno učešće, neškodljivost, nepristrasnost, potpunu poverljivost i anonimnost, poštovani su u svim fazama istraživanja.

Rezultati

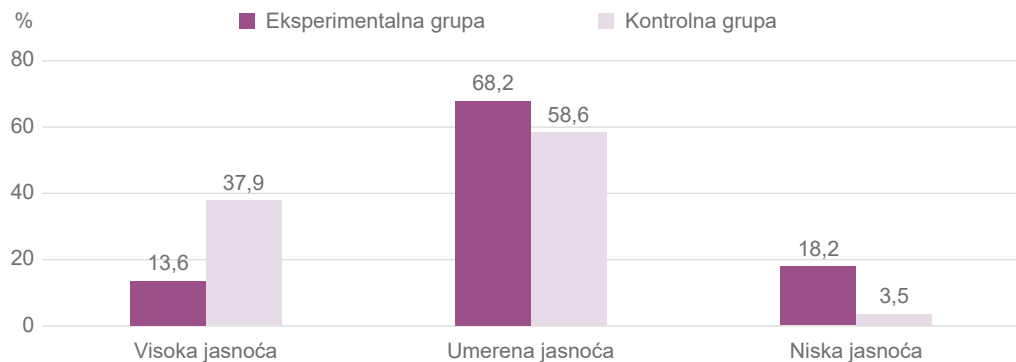
Korišćenjem Skale jasnoće self koncepta dobijeni su sledeći podaci (Slika 1). Mlade odrasle osobe izložene psihološkoj traumi pretežno su se odlikovale umerenim (68,2%, 15 ispitanika) i niskim (18,2%, 4 ispitanika) nivoom jasnoće self koncepta. Visoka jasnoća self koncepta bila je češća među ispitanicima bez traumatskih iskustava (37,9%, 11 ispitanika) nego među onima koji su doživeli psihološku traumu (13,6%, 3 ispitanika). Ove razlike su bile statistički značajne (Tabela 1).

Rezultati primene Upitnika za procenu varijabilnosti slike o sebi pokazuju da ispitanici sa iskustvom psihološke traume poseduju veći stepen nediferencirane varijabilnosti slike o sebi* (63,6%, 14 ispitanika) (Slika 2).

Kod traumiranih mladih odraslih osoba identifikovana je manja jasnoća self koncepta u poređenju sa mladim odraslim ljudima bez iskustva psihotraumatizacije.

	Srednja vrednost (M) u eksperimentalnoj grupi (N = 22)	Srednja vrednost (M) u kontrolnoj grupi (N = 29)	U _{emp}
Jasnoća self koncepta	3,00	3,49	194,0, p<0,01
Samoprocena sreće u sadašnjem trenutku	53,40	70,86	185,0, p<0,01
Samorazumevanje	54,19	75,54	185,5, p<0,01

Tabela 1. Rezultati međugrupnog poređenja prema Mann-Whitney U-testu

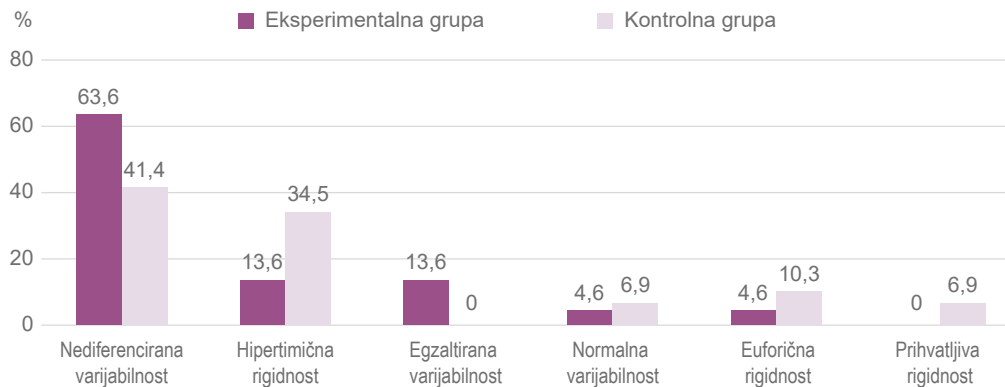

Slika 1. Distribucija ispitanika prema nivou jasnoće self koncepta

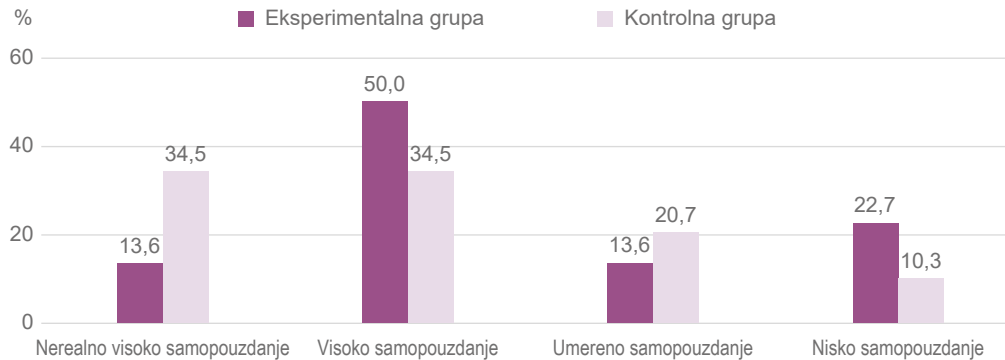
* U okviru Upitnika za procenu varijabilnosti slike o sebi koji je konstruisao V.V. Bojko, „neodređena (nediferencirana) varijabilnost” se tumači kao specifična dijagnostička karakteristika. Ona odražava samodeskripciju koju karakterišu nestabilne, kontradiktorne i fragmentisane karakteristike kojima nedostaje unutrašnja, logička povezanost sa situacionim kontekstom ili ciljanim ličnim razvojem. Za razliku od drugih vrsta varijabilnosti — „adekvatne (progresivne)”, „distimične” ili „disforične” — nediferencirana varijabilnost ukazuje na dezintegriranost self koncepta i teškoće u formiranju koherentne i stabilne slike o sebi.

Analiza podataka dobijenih korišćenjem upitnika Dembo i Rubinštajn *Samoprocena* pokazuje da polovina ispitanika u eksperimentalnoj grupi ima visoko samopouzdanje (50%, 11 osoba), a samo petina ima nisko samopouzdanje (22,7%, 5 osoba) (Slika 3).

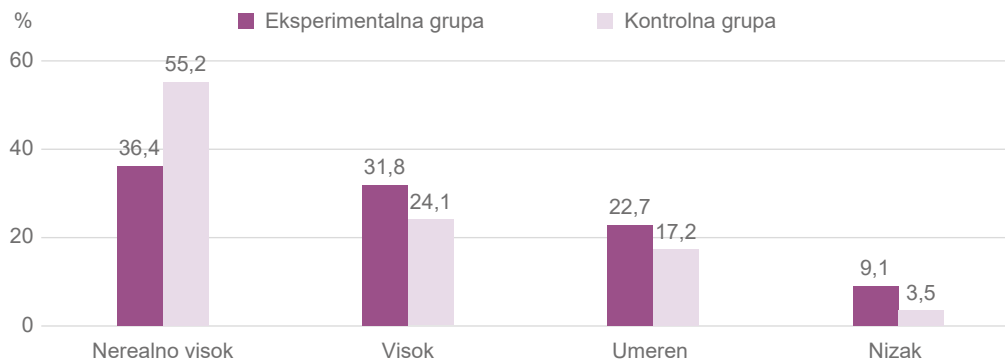
Upitnik Dembo i Rubinštajn *Samoprocena* takođe nam omogućava da utvrdimo nivoe aspiracija u svakoj grupi ispitanika (Slika 4). Među mladim odraslim osobama izloženim psihološkoj traumi uočavaju se nerealno visok (36,4%, 8 osoba) i visok (31,8%, 7 osoba) nivo aspiracija.

Slika 2. Distribucija ispitanika po tipovima varijabilnosti slike o sebi

Slika 3. Distribucija ispitanika prema nivou samopouzdanja

Slika 4. Distribucija ispitanika prema nivou aspiracija

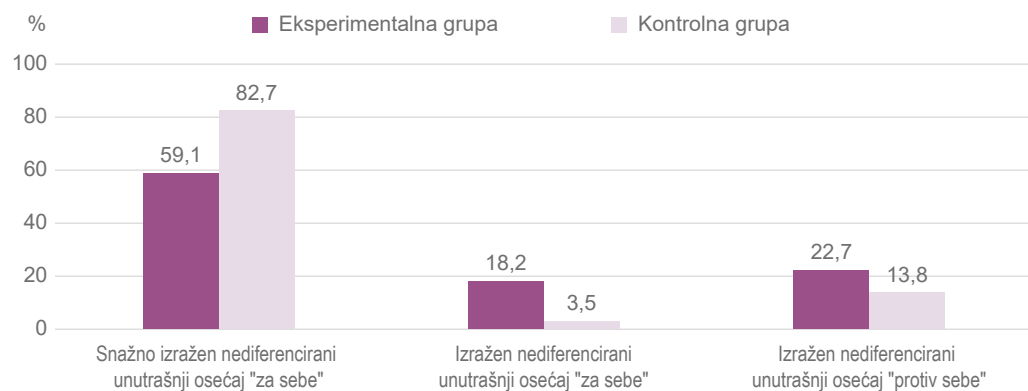
Sledeći podaci su dobijeni korišćenjem *Višedimenzionalnog upitnika o samopouzdanju* (Slika 5). Više od polovine ispitanika u eksperimentalnoj grupi imalo je izražen pozitivan stav prema sebi („za sebe”) — 59,1%, odnosno 13 osoba. Manje od četvrtine ispitanika prijavilo je suprotan, negativan stav prema sebi („protiv sebe”) — 22,7%, odnosno 5 osoba.

Podaci dobijeni pomoću *Upitnika o stilu samoregulacije ponašanja* pokazuju da mladi odrasli ljudi

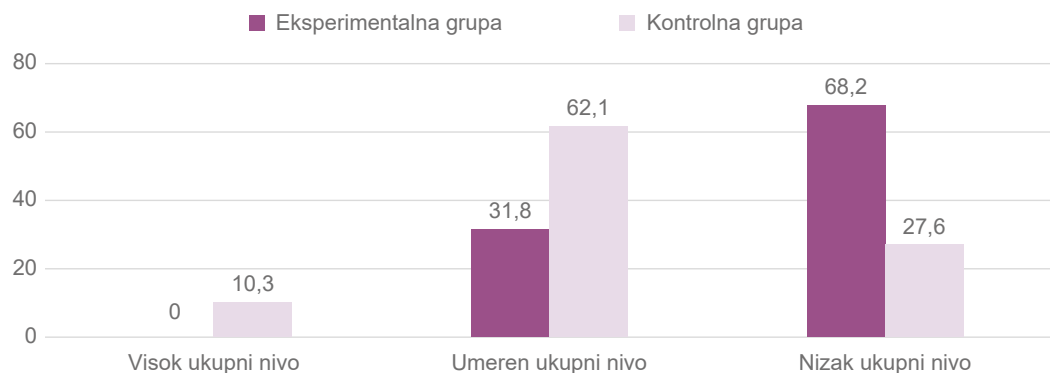
sa traumatskim iskustvom imaju prosečne (31,8%, 7 osoba) i niske ukupne skorove nivoa samoregulacije (68,2%, 15 osoba) (Slika 6).

Statistički značajne razlike utvrđene su između eksperimentalnog uzorka i kontrolne grupe u stepenu jasnoće self koncepta, u nivou samoprocene stanja sreće i samorazumevanja (Tabela 1).

Korelaciona analiza varijabli merenih u eksperimentalnoj grupi pokazala je prisustvo statistički značajnih veza (Tabela 2).

Slika 5. Distribucija ispitanika po izraženosti celokupnog odnosa prema sebi

Slika 6. Distribucija uzorka prema vrednostima ukupnog nivoa samoregulacije

Diskusija

Ovo empirijsko istraživanje je sprovedeno u cilju identifikovanja devijacija self koncepta potencijalno povezanih sa psihološkom traumom i utvrđivanja odgovarajućih fokusa psihoterapijskih intervencija.

Ustanovljeno je da traumatska iskustva imaju višesmerni uticaj na različite aspekte funkcionisanja ličnosti. S jedne strane, psihološka trauma smanjuje stabilnost mentalne regulacije i jasnoću self koncepta, čime komplikuje adaptaciju pogođene osobe.

S druge strane, visoki pokazatelji samopouzdanja, samopoštovanja, samonaklonosti i samousmeravanja ukazuju na dovoljnu svest i sigurnost u sebe, što čini dobar temelj za suočavanje sa posledicama traumatskih događaja. Istovremeno, mlade odrasle osobe izložene psihološkoj traumi pokazuju nedovoljno samorazumevanje, što ograničava njihovo razumevanje i svest o sopstvenim emocionalnim iskustvima. Rezultati korelacione analize mogu se tumačiti na sledeći način.

Skale mernih instrumenata	Vrednost koeficijenta	Nivo značajnosti
Broj doživljenih psihotraumatskih događaja (LEQ) x Pouzdanost (SSP)	-0,457	$p \leq 0,05$
Broj doživljenih psihotraumatskih događaja (LEQ) x Ukupan nivo samoregulacije (SSP)	-0,426	$p \leq 0,05$
Stepen uticaja psihotraumatskih događaja na život ispitanika u poslednjih godinu dana (LEQ) x Pouzdanost (SSP)	-0,494	$p \leq 0,05$
Jasnoća self koncepta (SCCS) x Srednja vrednost samoprocene (Dembo-Rubinštajn)	0,479	$p \leq 0,05$
Jasnoća self koncepta (SCCS) x Procena rezultata (SSP)	-0,603	$p \leq 0,01$
Jasnoća self koncepta (SCCS) x Pouzdanost (SSP)	0,535	$p \leq 0,05$
Srednja vrednost samoprocene (Dembo-Rubinštajn) x Integralni odnos prema sebi (VUS)	0,507	$p \leq 0,05$
Srednja vrednost samoprocene (Dembo-Rubinštajn) x Samopoštovanje (VUS)	0,442	$p \leq 0,05$
Srednja vrednost samoprocene (Dembo-Rubinštajn) x Samonaklonost (VUS)	0,503	$p \leq 0,05$
Srednja vrednost samoprocene (Dembo-Rubinštajn) x Upornost (SSP)	0,427	$p \leq 0,05$
Raskorak između nivoa aspiracija i samopouzdanja (Dembo-Rubinštajn) x Fleksibilnost (SSP)	-0,437	$p \leq 0,05$
Samopoštovanje (VUS) x Programiranje delovanja (SSP)	0,575	$p \leq 0,01$
Samopoštovanje (VUS) x Upornost (SSP)	0,477	$p \leq 0,05$
Samopoštovanje (VUS) x Ukupan nivo samoregulacije (SSP)	0,616	$p \leq 0,01$
Samonaklonost (VUS) x Programiranje delovanja (SSP)	0,458	$p \leq 0,05$
Samonaklonost (VUS) x Ukupan nivo samoregulacije (SSP)	0,446	$p \leq 0,05$
Upravljanje sobom (VUS) x Modelovanje značajnih uslova za postizanje ciljeva (SSP)	0,439	$p \leq 0,05$
Upravljanje sobom (VUS) x Programiranje delovanja (SSP)	0,605	$p \leq 0,01$
Upravljanje sobom (VUS) x Upornost (SSP)	0,480	$p \leq 0,05$
Upravljanje sobom (VUS) x Ukupan nivo samoregulacije (SSP)	0,678	$p \leq 0,01$
Samooptuživanje (VUS) x Programiranje delovanja (SSP)	-0,443	$p \leq 0,05$
Samooptuživanje (VUS) x Ukupan nivo samoregulacije (SSP)	-0,46	$p \leq 0,05$
Interesovanje za sebe (VUS) x Ukupan nivo samoregulacije (SSP)	0,556	$p \leq 0,01$
Samorazumevanje (VUS) x Upornost (SSP)	0,440	$p \leq 0,05$

Tabela 2. Značajne korelacije prema Spirmanovom koeficijentu u eksperimentalnoj grupi (N = 22)

Što je pojedinac više traumatskih događaja doživio i što je njihov uticaj značajniji, to je niža njegova sposobnost da svesno reguliše mentalnu aktivnost, ponašanje i funkcionisanje u teškim životnim situacijama.

Jasnoća self koncepta je pozitivno povezana sa samopouzdanjem. Ljudi sa jasnom i stabilnom self reprezentacijom imaju veće samopouzdanje, što je praćeno verom u sopstvene sposobnosti, kapacitetom za samoregulaciju i adekvatnijom procenom svojih postupaka.

Visoko samopouzdanje, zauzvrat, podstiče pozitivniji stav prema sebi, veru u sebe, istrajnost u postizanju ciljeva i dobronameran stav prema sebi. Osobe sa stabilno visokim samopouzdanjem pokazuju veću istrajnost, unutrašnju doslednost i sposobnost kontrole svog života. Nasuprot tome, nisko samopouzdanje prati tendencija ka samooptuživanju, nepoverenje u sebe i fiksacija na sopstvene nedostatke.

Prijateljski stav prema sebi (samonaklonost), visok nivo samopouzdanja i samorazumevanje doprinose svesnom planiranju delovanja, istrajnosti u postizanju ciljeva i razvoju sistema svesne regulacije ponašanja.

Tendencija ka samooptuživanju je negativno povezana sa svesnim planiranjem delovanja i razvojem sistema regulacije ponašanja. Osobe sa niskim nivoom samooptuživanja efikasnije planiraju svoje delovanje i postižu bolje rezultate.

Dobijeni rezultati sugerišu sledeće fokuse psihoterapijskih intervencija usmerenih na postizanje subjektivnog blagostanja kod mladih odraslih osoba sa traumatskim iskustvima:

- nizak nivo jasnoće self koncepta;
- nediferencirana varijabilnost slike o sebi;
- prenisko samopouzdanje;
- nerealno visok nivo aspiracija;

- negativan odnos prema sebi;
- nizak nivo samoregulacije.

U skladu sa tim, zadaci u pružanju psihološke pomoći mladim odraslim osobama izloženim psihološkoj traumatizaciji mogu se formulisati na sledeći način:

- povećanje jasnoće self koncepta i prevazilaženje intrapsihičkih konflikata;
- razvoj adekvatnog i stabilnog samopouzdanja i osiguravanje harmoničnog razvoja ličnosti;
- optimizacija nivoa aspiracija;
- formiranje konzistentnog, pozitivnog odnosa prema sebi;
- razvoj veština samorazumevanja i samoprihvatanja;
- razvoj veština samoregulacije i otpornosti na stres.

U pružanju psihološke pomoći mladim odraslim osobama koje su doživele traumu treba poštovati sledeće principe:

- *doslednost i sistematičnost* — psihoterapijske intervencije počinju stvaranjem sigurnog ambijenta, nakon čega sledi psihoterapijski rad sa emocijama, a zatim sa kognitivnim stavovima;
- *individualni pristup* — uzimanje u obzir ličnog iskustva i osobina ličnosti, stepena psihološke traume i razmera njenog uticaja na subjektivno blagostanje;
- *aktivno učešće* — klijent treba da bude aktivno uključen u psihoterapijski proces kad god je to moguće, što pomaže u povećanju subjektivnog osećaja kontrole nad promenama koje se dešavaju;
- *orijentacija na resurse* — prilikom izbora i sprovođenja psihoterapijskih intervencija, naglasak se pomera na lične snage klijenta kako bi se uspostavila ravnoteža i učvrstio self koncept.

Zaključci

1. Nivo jasnoće self koncepta kod mladih odraslih osoba izloženih psihološkoj traumi značajno je niži u poređenju sa osobama koje nisu doživele traumatska iskustva. Ovu kategoriju odlikuje umereno formirana slika o sebi, relativna konzistentnost njenih komponenti i stabilnost tokom vremena. Psihološki traumatizovane osobe odlikuju se iskrivljenom self reprezentacijom, uverenjima i samomotivacijom. Ovu grupu ispitanika karakteriše niži stepen unutrašnje konzistentnosti self koncepta i samopouzdanja, što takođe utiče na strukturu self koncepta u celini.
2. Mladi odrasli koji su doživeli psihološku traumu pokazuju nediferenciranu varijabilnost slike o sebi. Narušena je celovitost samopercepcije, prisutne su teškoće u formiranju stabilne slike o sebi, fluktuacije u samopouzdanju

i teškoće u samoidentifikaciji. Logično je pretpostaviti da psihološka trauma značajno utiče na formiranje slike o sebi, što dovodi do njene nestabilnosti i heterogenosti manifestacija.

3. Većina ispitanika u eksperimentalnoj grupi osoba sa traumatskim iskustvom imala je visoko samopouzdanje, dok je samo petina ovog uzorka imala nisko samopouzdanje. Ovakvi rezultati navode na pretpostavku da visoko samopouzdanje deluje kao narcistička odbrana, pomažući ovim osobama da se uspešno nose sa teškoćama i prilagode izazovnim životnim situacijama.
4. Mladi odrasli ljudi sa iskustvom psihološke traumatizacije imaju veću verovatnoću da razviju visok ili nerealno visok nivo aspiracija. Teže ka izuzetno visokim ciljevima i mogu nerealno procenjivati sopstvene sposobnosti.
5. Oko polovine ispitanika u eksperimentalnom uzorku ima izražen pozitivan stav prema sebi („za sebe“), što ukazuje na njihovu sposobnost da se odupru negativnim uticajima i održe pozitivnu sliku o sebi. S druge strane, neki ispitanici doživljavaju suprotan osećaj — „protiv sebe“. To može biti uslovljeno činjenicom da su iskusili ozbiljniju psihološku traumu, koja u njima budi negativne emocije i sumnje u sopstvenu vrednost.
6. Nivo ukupne samoregulacije mladih odraslih osoba sa traumatskim iskustvom kreće se od prosečnog do niskog, što može ukazivati na negativan uticaj psihološke traume na mehanizme samoregulacije i nedovoljan razvoj svesne samoregulacije.
7. Razvoj i osnaživanje pozitivne slike o sebi, povećanje jasnoće self koncepta i treniranje veština samoregulacije važne su komponente psihoterapijskog rada sa posledicama traumatskih događaja.

Uzimajući u obzir pilotski karakter istraživanja i specifičnost dobijenih rezultata, smatramo prigodnim sledeće perspektive za nastavak naučnog rada:

- sprovođenje longitudinalnog istraživanja dinamike self koncepta sa redovnim periodičnim merenjima slike o sebi, samopouzdanja i odnosa prema sebi u periodu od 1 do 3 godine na uzorku adolescenata ili mladih odraslih osoba. To bi omogućilo detaljniju analizu uzročnih veza između traumatskih iskustava i promena u samosvesti, kao i identifikaciju zaštitnih faktora koji determinišu rezilijentnost i jasnoću samopoimanja;
- sprovođenje komparativnog istraživanja uzimajući u obzir parametre uzrasta (uzrast psihološke traume; uzrast u vreme učešća u istraživanju), što bi omogućilo detaljnije ra-

zumevanje uloge narcističkih odbrana u različitim starosnim kontekstima;

- razvoj i testiranje sistema psihoterapijskih intervencija usmerenih na stabilizaciju i povećanje jasnoće self koncepta, kao i razvijanje emocionalnih i bihevioralnih veština samoregulacije.

Korišćena literatura

1. Kessler RC, Aguilar-Gaxiola S, Alonso J, et al. Trauma and PTSD in the WHO World Mental Health Surveys. *Eur J Psychotraumatol*. 2017;8(sup5):1353383. <https://doi.org/10.1080/20008198.2017.1353383>.
2. Koenen KC, Ratanatharathorn A, Ng L, et al. Posttraumatic stress disorder in the World Mental Health Surveys. *Psychol Med*. 2017;47(13):2260–2274. <https://doi.org/10.1017/S0033291717000708>.
3. Берчун АВ, Падун МА. Особенности структурной организации Я-концепции у лиц с посттравматическим стрессовым расстройством. *Консультативная психология и психотерапия*. 2020;28(3):8–30.
4. Губарева НА. Психотравма и жизненная перспектива личности: теоретический анализ и адаптационные механизмы. *Актуальные проблемы психологических исследований*. 2025;1(2):45–62.
5. Кочетова ЮА, Климакова МВ, Емельянова ЕА. Психологическая травма в разные периоды детства: влияние на Я-концепцию. *Социальная психология и общество*. 2025;16(2):112–128.
6. Galea S, Nandi A, Vlahov D. The epidemiology of post-traumatic stress disorder after disasters. *Epidemiol Rev*. 2005;27(1):78–91. <https://doi.org/10.1093/epirev/mxi003>.
7. Truskauskaitė-Kuneviciene I, Brailovskaia J, Kamite Y, Petrauskaitė G, Margraf J, Kazlauskas E. Does Trauma Shape Identity? Exploring the Links Between Lifetime Trauma Exposure and Identity Status in Emerging Adulthood. *Front Psychol*. 2020;11:570644. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.570644>.
8. Всемирная организация здравоохранения. Насилие и психическое здоровье. Женева: ВОЗ; 2021. <https://www.who.int>.
9. Labouvie-Vief G. Postformal thought and adult development. In: Sternberg RJ, editor. *Adult development*. New York: Praeger; 1990.
10. Pynoos RS, Steinberg AM, Goenjian A. Traumatic Stress in Childhood and Adolescence: Recent Developments and Current Controversies. *Trauma Violence Abuse*. 2005;6(4):345–368.
11. Marcia JE. Development and validation of ego-identity status. *J Pers Soc Psychol*. 1966;3(5):551–558. <https://doi.org/10.1037/h0023281>.
12. Всемирная организация здравоохранения. Международная классификация болезней (МКБ-11). Женева: ВОЗ; 2018–2021. <https://icd.who.int>.
13. Rytwinski NK, Scur MD, Feeny NC, Youngstrom EA. The co-occurrence of major depressive disorder among individuals with posttraumatic stress disorder: a meta-analysis. *J Trauma Stress*. 2013;26(3):299–309. <https://doi.org/10.1002/jts.21814>.
14. Yehuda R, Hoge CW, McFarlane AC, et al. Post-traumatic stress disorder. *Nat Rev Dis Primers*. 2015;1:15057. <https://doi.org/10.1038/nrdp.2015.57>.
15. Panagioti M, Gooding PA, Tarrier N. A meta-analysis of the association between posttraumatic stress disorder and suicidality: the role of comorbid depression. *Compr Psychiatry*. 2012;53(7):915–930. <https://doi.org/10.1016/j.comppsych.2012.02.009>.
16. Cloitre M. The “one size fits all” approach to trauma treatment: Should we be satisfied? *Eur J Psychotraumatol*. 2015;6:27344. <https://doi.org/10.3402/ejpt.v6.27344>.
17. Katoch N. Trauma Exposure During Adolescence and Its Impact on Self-Concept Among Adults. *Int J Indian Psychol*. 2025;13(2):208. <https://ijip.in/articles/trauma-exposure>.
18. Melamed DM, Botting J, Lofthouse K, Pass L, Meiser-Stedman R. The Relationship Between Negative Self-Concept, Trauma, and Maltreatment in Children and Adolescents: A Meta-Analysis. *Clin Child Fam Psychol Rev*. 2024;27(1):220–234. <https://doi.org/10.1007/s10567-024-00472-9>.
19. van der Kolk BA. *The Body Keeps the Score: Brain, Mind, and Body in the Healing of Trauma*. New York: Viking Press; 2014. p. 147–172.
20. Galatzer-Levy IR, Bryant RA. 636,120 Ways to Have Posttraumatic Stress Disorder. *Perspect Psychol Sci*. 2013;8(6):651–662. <https://doi.org/10.1177/1745691613504115>.